

Припущення стосовно слабого розвитку туристичної інфраструктури старопромислових регіонів України ґрунтується на статистичних даних офіційних джерел й підтверджується даними різноманітних наукових досліджень. Одним з найбільш важливих елементів туристичної інфраструктури є готельно-ресторанне господарство, показники ефективності роботи якого у Донецькій області представлено у таблиці 3 [10].

Отже, аналіз наведених даних дозволяє зробити висновки про те, що протягом п'яти років частка готельно-ресторанної галузі не перевищувала 0,8% валової доданої вартості, разом з цим частка суб'єктів підприємництва, що здійснюють відповідну діяльність вдвічі більша, що може свідчити про невеликі масштаби діяльності існуючих підприємств. Проте, частка Донецького регіону у товарообігу ресторанного господарства України є однією з найбільших в країні і складає майже 6,5% (Львівська область – 5%, АР Крим – 3,6%). Найвищий рівень показника сформований не стільки за рахунок великої кількості закладів харчування, скільки завдяки високому рівню цін, порівняно з іншими регіонами країни.

Посилення ролі готельно-ресторанного господарства у конкурентоспроможності регіону, як свідчить зарубіжний досвід, неможливо без стратегічного планування та реалізації інвестиційних проектів. Наразі обсяг інвестицій у готельно-ресторанну галузь Донецького регіону є вдвічі нижчим за середньонаціональний показник (близько 1% інвестицій в основний капітал регіону). Підготовка до проведення Євро-2012 в Україні сприяла інвестиціям в готельно-ресторанну галузь регіону, що відповідно позначилося збільшенням показника до 2,3%.

Висновки. Отже, незважаючи на фактичне збільшення кількості підприємств готельно-ресторанної галузі Донецького регіону, позитивну динаміку їх основних показників, розвиток даної сфери є недостатнім й не відповідає існуючому потенціалу. До того ж на думку більшості експертів, в тому числі і представників Міністерства культури та туризму України, переважна більшість об'єктів системи розміщення туристів фізично й морально на сьогодні застарілі. Більшість готелів була збудована декілька десятиліть тому та потребує відновлення. Нестача готельних номерів зумовлює дуже високі за міжнародними стандартами ціни на готельні послуги в Україні. Проблемним також є питання рівня послуг, що не завжди відповідають міжнародним туристичним стандартам.

З огляду на зазначене вище, особливої актуальності набуває використання кластерної системи, тобто об'єднання взаємопов'язаних підприємств та організацій, діяльність яких спрямована на забезпечення, надання туристичних послуг, що дозволить активізувати розвиток даної галузі в економіці регіону. Туристичний кластер має об'єднати: туристичні фірми та агентства; підприємства готельно-ресторанного господарства, громадського харчування; навчальні заклади, що забезпечують підготовку фахівців у сфері туристичної індустрії та готельно-ресторанного господарства; організації та установи, що забезпечують інформаційний, юридичний, науково-методичний супровід.

Таким чином, розвиток туристичної сфери, зокрема готельно-ресторанного господарства мають стати тією рушійною силою, яка сприятиме переорієнтованню економіки проблемних регіонів країни, завдяки створенню нових робочих місць й загальному підвищенню обсягів наданих послуг. Впровадження заходів щодо розвитку інфраструктури туризму, відповідно, призведе до збільшення частки нематеріального сектору у господарстві регіону; покращенню стану навколишнього природного середовища, завдяки екологічно безпечній діяльності підприємств галузі; розвитку комунікаційної інфраструктури регіону, та в решті решт, підвищенню рівня добробуту населення, тобто реалізації головної мети регіональної політики країни.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Бурдяк О.В. Конкурентоспроможність регіонів як необхідна передумова зростання конкурентоспроможності країни [Електронний ресурс] / О.В. Бурдяк. – Режим доступу: <http://intkonf.org/burdyak-ov-konkurentospromozhnist-regioniv-yak-neobhidna-peredumova-zrostannya-konkurentospromozhnosti-krayini/>
2. Запотоцький С.П. Региональная конкурентоспособность: место в общественной географии / С.П. Запотоцький // Региональные исследования. – 2012. — № 4. – С. 17-24
3. Черниченко Г.А. Региональная экономика: учебное пособие / Г.А. Черниченко, О.А. Чижикова, К.С. Митюшкина. – Мариуполь: МГУ, 2010. – 173 с.
4. Пьянкова С.Г. Формирование институтов развития моно профильных территорий: зарубежный и отечественный опыт / С.Г. Пьянкова // Экономические науки: фундаментальные исследования. – 2011. — № 12. – С. 422-427
5. Коновалова Т. А. Государственные механизмы повышения эффективности развития монопромышленных городов стратегического значения [Текст] / Т. А. Коновалова // Молодой ученый. — 2013. — №3. — С. 229-234.
6. Рудова А.А. Повышение занятости в моногородах: отечественный и зарубежный опыт [Электронный ресурс] / А.А. Рудова // Проблемы местного самоуправления. – Режим доступа: <http://www.samoupravlenie.ru/50-02.php>
7. Дубенюк Я.А. Развитие мирового рынка туристических услуг: [монография] / Я.А. Дубенюк. – Донецк: «Вебер», 2009. – 184с.
8. Мацука В.М. Развитие туризма в Азово-Черноморском регионе Украины / В.М. Мацука, К.О. Соколова // Проблемы экологического та соціально-правового розвитку Азово-Черноморського регіону. – К.: Міленіум, 2013. – 414 с.
9. Грабовенська Софія Петрівна Сучасний стан і тенденції розвитку туристичної сфери в Україні [Електронний ресурс] / С.П. Грабовенська // Центр підтримки бізнесу. – Режим доступу: <http://newbiznet.com.ua/index.php/en/articles/80-market/335-2013-07-31-07-08-09>
10. Статистичні збірники «Регіони України». Частина II, 2011, 2012 / Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України; ред. О. Г. Осауленко. – Офіс веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

УДК 330.59

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДЬОГО КЛАСУ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Миценко І.М., д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки Кіровоградського національного технічного університету (Україна)

Миценко І.М. Еволюційний розвиток та механізм формування середнього класу в економічній системі

У статті досліджено механізм формування і розвитку середнього класу в економічній системі. Визначено його соціально-економічний процес, як основа організації та координації складної ієрархічної системи, в якому відбувається еволюційний розвиток. Встановлено, що завдяки енергетичному потенціалу та соціальному капіталу, а також людській діяльності формуються соціальні групи та класи. Враховуючи те, що теоретико-методологічні принципи формування середнього класу мають системний характер, проаналізовано стійкість економічної системи та її взаємозв'язок із внутрішнім і зовнішнім середовищем.

Доведено, що середній клас є тим суспільним прошарком, який запобігає виникненню протистояння в суспільстві. Узагальнено функції середнього класу як посередника між економічним базисом, соціальною структурою й набудовою між ідеями та ідеалами суспільства. В досліджуваному матеріалі виокремлені інтереси середнього класу, які характерні для більшості населення, оскільки вони виражають економічні, соціокультурні, політичні та інші життєвоважливі функції розвитку суспільства.

Ключові слова: середній клас, суспільно-економічна система, соціально-класова структура суспільства, соціально-

економічний розвиток.

Мыщенко И.М. Эволюционное развитие и механизм формирования среднего класса в экономической системе

В статье исследован механизм формирования и развития среднего класса в экономической системе. Определен его социально-экономический процесс, как основа организации и координации сложной иерархической системы, в котором происходит эволюционное развитие. Установлено, что благодаря энергетическому потенциалу и социальному капиталу, а также человеческой деятельности формируются социальные группы и классы. Учитывая то, что теоретико - методологические принципы формирования среднего класса имеют системный характер, проанализированы устойчивость экономической системы и ее взаимосвязь с внутренней и внешней средой.

Доказано, что средний класс является тем общественным слоем, который предотвращает противостояние в обществе. Обобщено функции среднего класса как посредника между экономическим базисом, социальной структурой и надстройкой между идеями и идеалами общества. В исследуемом материале выделены интересы среднего класса, которые характерны для большинства населения, поскольку они выражают экономические, социокультурные, политические и другие жизненно важные функции развития общества.

Ключевые слова: средний класс, общественно-экономическая система, социально-классовая структура общества, социально-экономическое развитие.

Mytsenko I.M. Evolutionary development and mechanism of formation of the middle class in the economic system

The mechanism of formation and development of middle class in economic system was researched in the article. Social and economic process of the mechanism was defined as the basis for organization and coordination of a complex hierarchic system which encompasses evolutionary development. It has been defined that due to energy potential, social capital and human activity social groups and classes are formed. Taking into account that theoretical and methodological principles of the middle class formation have systematic character we analysed the stability of economic system and its liaison with internal and external environment.

It has been proved that middle class is the social stratum which limits occurrence of opposition in a society. The functions of middle class as a mediator among economic basis, social structure and a superstructure between ideas and ideals of a society were generalized. The researched material distinguishes interests of middle class which are common for most of the population as they denote economic, social, cultural, political and other vital functions of society development.

Keywords: middle class, socio-economic system, social-class structure of society, socio-economic development.

Постановка проблеми. Розглядаючи еволюційний розвиток середнього класу, можна наголосувати на тому, що це доволі складний соціально-економічний процес, який складається з багаточисельних систем. У той же час будь-який процес, а в нашому випадку, процес розвитку середнього класу, є своєрідним об'єктом теоретичного дослідження. При цьому кожний процес складається із різноманітних підсистем, механізм яких цілеспрямовано впливає на розвиток складної ієрархічної системи. Але будь-яка система як і розвиток суспільства залежить від форми і методів організаційно-економічного механізму, що ґрунтується на системній організації та координації впливу внутрішнього і зовнішнього середовища. В цьому середовищі постійно відбувається взаємозв'язок між елементами, що утворюють взаємозалежність один з одним у системі координат.

Як зазначає П. Анохін, взаємозв'язок забезпечує стійкість функціонування системи за рахунок визначеного енергетичного потенціалу як основи її розвитку [1].

Саме завдяки енергетичному потенціалу та соціальному капіталу який формується в повсякденній діяльності людини, утворюються реально функціонуючі соціальні групи людей, які взаємодіють між собою в процесі вирішення своїх конкретних задач. Якщо ці утворення мають міцну основу, то і система в цілому вважається стійкою. Але стійкість економічної системи залежить від ряду факторів, зокрема: зростання обсягів виробництва, безробіття, інфляції, рівня бюджетного дефіциту, торговельного і платіжного балансів, заощаджень та ін. Тобто будь-який розвиток утворює певний механізм цілісної системи взаємозв'язків. Разом з тим суспільний розвиток породжує (а потім змінює) соціальний характер, який є результатом динамічної адаптації людської природи до соціально-економічної структури суспільства.

В процесі суспільного розвитку людини від первісного існування до соціально орієнтованої економіки, відбулася еволюція проміжних стадій виробничих і суспільних відносин. Ці відносини завдяки розвитку людського потенціалу по етапно видозмінювались, вказуючи на наявність накопиченого багатства. Найбільш доказовим у цьому відношенні є історичний суспільно-економічний розвиток, де кожний етап характеризувався певною соціалізацією цих відносин рис. 1 [2]. Вони створювали збуджуючі мотиви до спільної господарської діяльності, які визначали місце окремих груп і класів у системі суспільного розподілу результатів праці, що залежить від історично визначених виробничих відносин.

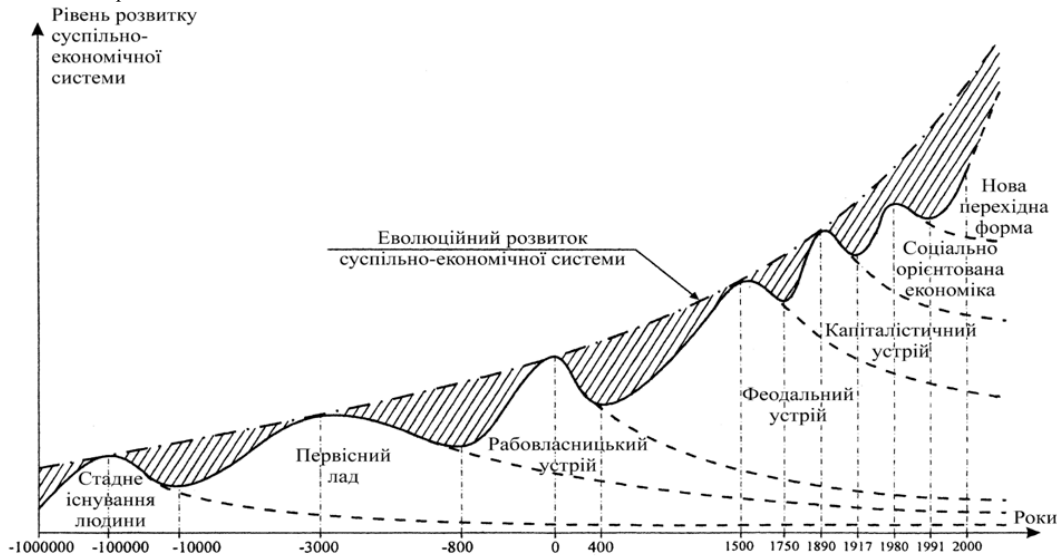

Рис. 1. Еволюційний розвиток суспільно-економічної системи

Проте в процесі розвитку виникає конфлікт інтересів якого не можна уникнути, оскільки, він є основним фактором розвитку економічного і соціального життя суспільства. За своєю суттю інтереси не є однорідними, їм властиве двояке протиріччя. Різні суб'єкти економіки представляють різні групи інтересів, а суперечності між ними нерідко переростають у конфлікт, що є однією із причин соціальної напруженості в суспільстві. З усієї сукупності інтересів особливо слід виокремити економічні, так як саме вони є основою для формування всіх інших групових інтересів та створюють матеріальну базу для їхньої реалізації. Тобто економічні інтереси є головною

системоутворюючою ознакою соціальних груп, класів і, зокрема, середнього класу [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню концепцій формування середнього класу як основи розвитку динамічного процесу соціально-економічної системи присвячені праці багатьох науковців. В історичному аспекті це були Евріпід, Аристотель, К. Маркс, Ф. Гізо, Ф. Енгельс, В. Ленін, Дж. Гелбрейт, О. Міньє, М. Вебер, Дж. Кларк та ін. науковці. В епоху розвитку капіталістичної та соціалістичної доби суспільства та економічної рівноваги заслуговують на увагу праці В. Міллера, Т. Морріса, Л. Туроу, П. Сорокіна, М. Туган-Барановського. В епоху глобалізації А. Амоша, О. Білорус, А. Гальчинський, В. Геєць, І. Лукінов, Е. Лібанова, Д. Лукянченко, А. Чухно, М. Чумаченко та ін.

Виділення невирішеної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень, недостатньо залишаються обґрунтованими основні економічні функції середнього класу в суспільстві, які сприяли б досягненню стійкого розвитку соціально-економічної системи. Також невизначено основні економічні характеристики притаманні середньому класу, які дозволили б йому стабілізувати соціально-економічну систему суспільства.

Метою дослідження є аналіз теоретико-методологічних підходів, щодо формування та розвитку середнього класу.

Результати дослідження. Історично доведено, що середній клас є тим суспільним прошарком, який запобігає виникненню постійного протистояння в суспільстві. Він створює передумови для еволюційного розвитку соціально-економічної системи. Його роль і значення в суспільстві привертала увагу мислителів різних часів, що відзеркалено в історії світової соціально-економічної думки. Уявлення про середній клас зародилися в глибокій давнині становлення людської цивілізації. Навіть тоді соціум розглядався як єдиний організм в економічній системі, з його внутрішніми функціональними ознаками, за якими суспільство розподілялося на верхній, середній і нижній прошарки.

Різні тлумачення про середній прошарок (клас) зустрічаються вже в V-VI століттях до н. е. у філософів античності Евріпіда та Аристотеля. Зокрема, такі висловлювання, які датуються V ст. до н. е. належать Евріпиду, котрий наголошував: «Існує три класи громадян: перші - пусті багатії, які прагнуть більшого збагачення; другі - неможливі бідняки, сповнені заздрості й ненависті до багатіїв. А між двома крайнощами знаходяться ті, хто роблять державу безпечною і дотримуються законів» [4].

Чим розвинутішим є суспільство, тим більше у ньому можливостей для існування різних способів життя, більші можливості для формування і розвитку середнього класу. Термін «середній клас» виник завдяки працям Ф. Гізо, О. Міньє, О. Тьєррі [5, 6, 7], в яких вони узагальнюючи європейський досвід промислових революцій XVIII-XIX ст. надали йому визначального пріоритету. На той час вплив духовенства, дворянства, селянства почав зменшуватися, а розвиток торгівлі, промисловості породжував нові професії. Завдяки цьому помітно зростає роль комерсантів, банкірів, купців, а також дрібної буржуазії, які уособлюються з третім станом, тобто середнім класом. Те, що суспільство має різні ознаки стверджував англійський учений Г. Спенсер, який пов'язував розшарування суспільства з відмінністю виконання тих чи інших функцій у соціумі. Він вважав, що кожен структурний елемент суспільства виконує свої функції, і розподілив його на три класи: нижчий, середній і вищий [8].

Свої погляди про ознаки середнього класу в суспільстві висловив Р. Вормс. Він розглядав середній клас як поєднання двох спільних ознак - професії та соціального рангу [9], а також відзначив значну його вагомість у здатності виконувати керівні функції у різних видах людської діяльності.

У другій половині XIX ст. основними критеріями, що визначають належність до середнього класу, були: сфера діяльності, професія, рівень достатку. На основі цих критеріїв до середнього класу відносили висококваліфікованих фахівців - лікарів, вчителів, адвокатів, інженерів, архітекторів, а також успішних фермерів і ремісників. Крім того, серед найбільш дослідників сформувалася уже визначена точка зору, а саме, належність до середнього класу також людей, зайнятих комерцією, торгово-промисловими операціями.

Цих поглядів дотримується французький соціолог П. Бурдьє, котрий тлумачить клас як соціальний статус індивідів. Зокрема, він зазначав, що людина, обираючи свій індивідуальний шлях, в соціальному середовищі - робить кар'єру, здобуває освіту, залучається до політики та інших сфер суспільного життя [10].

Найбільш вираженого класового антагонізму набули праці К. Маркса. Він наголошував, по-перше, що існують не соціальні групи суспільства в цілому, а соціальні групи історично конкретного суспільства, характер яких змінюється разом зі зміною суспільно-економічних формацій і способу діяльності людей, і, по-друге, що в конкретно-історичному суспільстві основними соціальними групами є класи.

Крім двох основних класів буржуазії і пролетаріату він припускав існування прошарку, до якого відносив дрібну буржуазію та інтелігенцію, акцентуючи на тому, що з розвитком капіталізму більше всього виділяються лише два класи: експлуаторів та експлуатованих. Боротьба між антагоністичними класами є джерелом соціального розвитку, рушійною силою історії. [11]. Вони ототожнювалися з надмірною диференціацією суспільства, поляризацією інтересів основних груп його суб'єктів, наявністю глибоких конфліктів у суспільстві, а також зародженням та інтенсивним розвитком капіталізму.

Відносно марксистського ставлення до класів було відзначено у праці В.І. Леніна «Великий почин», де він розглядає класи як великі групи людей, які відрізняються між собою за їх місцем в історично визначеній системі суспільного виробництва, відношенням до засобів виробництва, розміром отримання прибутку та соціальним становищем. [12].

Через півстоліття після виходу в світ теорії класів К. Маркса, свої погляди про середній клас довів М. Вебер. Він розглядав «клас» через економічний зміст поєднуючи власність, владу і престиж як три окремих, але взаємопов'язаних між собою фактори, що лежать в основі виділення класів у будь-якому суспільстві. [13]

Погляди М. Вебера базуються на дослідженні ринкової поведінки домогосподарств та теорії раціонального вибору. За цією теорією він конкретизував проблеми економічних інтересів різних суб'єктів економіки і, в першу чергу, представників середнього класу, з позиції їхньої ролі як структуроутворюючого фактора економічної системи.

Пізніше позиція М. Вебера була продовжена в працях «лівих веберіанців» - Р. Бендікса, Дж. Голдторпа, Р. Дарендорфа, С. Ліпсета, Д. Локвуда і ін. науковців [14, 15], які відображали інтереси дрібної буржуазії, фермерів, інтелігенції, службовців і робітників та критикували засилля монополії. Вони також вимагали обмеження їхніх прибутків і підвищення купівельної спроможності працюючих мас.

З часом, ці тенденції, що проявилися в зростанні чисельності середнього класу й посилення його ролі в суспільному житті в середині XX століття дозволили США проголосити курс на створення суспільства «середнього класу». Основна мета полягала в економічних інтересах нижнього прошарку суспільства та підвищення його рівня життя. Дотримуючись такої політики, представники нижнього прошарку суспільства змогли підвищити свій соціальний статус.

Суттєвого впливу на розвиток середнього класу мали роботи Дж. Б. Кларка, де він ототожнював закони природи й економіки. Соціальний зміст цієї теорії полягав у запереченні капіталістичної експлуатації та недопущення заниженої заробітної плати [16].

Разом з тим, окрім класів і станів, у соціально-класовій структурі суспільства виокремлюють таку соціальну групу, як соціальні верстви. Соціальна верства - проміжна або перехідна соціальна група, яка формується порівняно самостійно (наприклад, інтелігенція, управлінці, службовці) або є елементом суспільного класу (наприклад, середня та дрібна буржуазія або некваліфіковані, малокваліфіковані та висококваліфіковані працівники), яка характеризується певними соціальними ознаками.

Поряд із поняттям «класи» та «соціальні верстви» в західній соціальній думці вживається поняття «страта», яка є домінуючим елементом соціальної структури суспільства. Існують своєрідні теорії страт, за допомогою яких можна визначити відношення людей до тієї чи іншої страти, вони відомі як теорії соціальної стратифікації та соціальної мобільності. Ці теорії виникли на протиположності класового аналізу марксизму як спроба пояснити нові тенденції, що виникли в суспільстві. Одним із засновників цих теорій був П. Сорокін, який запропонував більш ґрунтовний підхід до соціальної структури та її динаміки, у порівнянні з класовим аналізом. На його думку, в

індустріальному суспільстві власність на засоби виробництва втратила провідну роль. Тому відмінність між стратами знаходиться не в класовій структурі, а в іншому: розмірах прибутку, культурі, освіті, побутових умовах, у психологічних рисах та інших переконаннях [17].

Між стратами в суспільстві існує постійна взаємодія. Люди мають можливість більш-менш вільно переміщуватися з однієї страти в іншу залежно від їхніх задатків і можливостей. Зокрема цей процес Р. Дарендорф називає соціальною мобільністю, яка на його думку, забезпечує стабільність соціальної системи як протиположності виникнення класової боротьби. Він поділяє соціальну мобільність на горизонтальну (переміщення людей у межах однієї і тієї самої страти у зв'язку, наприклад, зі зміною місця проживання чи фаху) та вертикальну мобільність (переміщення людей з нижчих страт у вищі й навпаки) [18]. На думку західних науковців, індустріальне суспільство має так звані «середні люфти», де люди можуть переміщатися з однієї страти до іншої. Як правило, називають шість таких «люфтів»: економічний (кожна людина може стати мільйонером завдяки власним якостям чи збігу обставин); політичний (можна зробити політичну кар'єру); військовий (зростання по службі, особливо під час активних військових дій); релігійний (займати позицію в найвищій церковній ієрархії); науковий (піднятися завдяки досягненням у тій чи іншій галузі науки); шлюбний (вигідне одруження).

Марксистській теорії класів і теорії соціальної стратифікації та соціальної мобільності протиставляють теорію «середнього класу».

Найбільш відомі моделі середнього класу епохи індустріалізму належать Дж. Бернхему і Р. Дарендорфу. Американський аналітик Дж. Бернхем констатував факт істотного підвищення соціальних позицій з боку державних інституцій [19].

У другій половині ХХ століття в період нового технологічного прогресу на перший план виходить дослідження «нового» середнього класу. Проте, вчені по-різному його називають. Так, наприклад, Е. Бернштейн, Г. Шмоллер уживають поняття «четвертий» або «новий» прошарок [20, 21] Е. Райт - «суперечливий клас» [22], Ф. Паркін - «двоєка перешкода» [23], Р. Дарендорф, К. Реннером - «службовий клас» [24, 25], Ф. Кронер - «клас службовців» [26], З. Бжезинський, Дж. Геллбрейт - «мертократія» [27, 28]. Не зважаючи на відмінність термінів, дослідники аналізують групу висококваліфікованих фахівців, професіоналів, котрі володіють знаннями і отримують доходи, що забезпечують достатній рівень життя, як відповідність середньому класу.

Інтелектуалізація, зростання освіти і кваліфікації середнього класу, а також збільшення його чисельності були відзначені в рамках теорій «нового індустріального суспільства». Зокрема Дж. К. Геллбрейт, називав його «інформаційним суспільством» [28], З. Бжезинський «постіндустріальним суспільством» [29], Д. Белл «технотронним суспільством» [30].

Невід'ємною складовою сучасного суспільства є наявність середнього класу як сукупності середнього власника та висококваліфікованих фахівців – робітників, вчених, вчителів, лікарів, юристів, державних службовців, творчих працівників тощо.

Висновки та пропозиції. Таким чином, зазначені функції сприяють прогресивному соціально-економічному розвитку суспільства. Крім того, середній клас виконує роль посередника між економічним базисом, соціальною структурою й надбудовою між ідеями та ідеалами суспільства. При цьому він є посередником в обох напрямках: як від економічного базису до ідей, так і від ідей до базису. Тобто функція середнього класу полягає в постійному розвитку і підтримці членів суспільства в такому стані, щоб при реалізації своїх цінностей їм не доводилося щоразу свідомо приймати рішення – дотримуватися чи не дотримуватися суспільних норм. Необхідно, щоб суспільство було згодне діяти так, як того вимагають обставини їхнього життя, і водночас, щоб вони були задоволеними своїми діями відповідно до вимог даного суспільства.

Виокремлені інтереси середнього класу є близькими до інтересів більшості населення, однак їх специфіка полягає в тому, що середній клас потребує стабільного розвитку соціально-економічної системи, яка дозволяла б реалізовувати його ціннісні пріоритети. Прагнення до сталого розвитку та економічного зростання є провідним, першочерговим економічним інтересом середнього класу, що сприяє здійсненню його функцій у суспільстві.

До цього слід додати, що формуванню і розвитку середнього класу позитивно сприяють форми і методи змішаної економіки, оскільки вони спрямовані на пошук компромісів між рівністю і свободою, рівністю і ефективністю, планом і ринком, державним регулюванням і ринковим саморегулюванням, відкритістю і закритістю суспільства, державою і громадянським суспільством, лібералізацією і протекціонізмом, суспільною і приватною власністю та ін.

Отже, еволюційний шлях формування середнього класу підтверджує його особливу роль у процесі розвитку соціально-економічної системи, яка реалізується через економічні, соціокультурні, політичні та інші функції, які виконуються ними в суспільстві.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Анохин П.К. Принципиальные вопросы общей категории фундаментальных систем. М. 1969
2. Иванов Е.Т. Сновы теоретической эмпирики. Монография / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2006. – С.338
3. Игнатовский П. Экономические интересы, их противоречия // Экономист, 2002. №3. С. 28-29
4. Еврипид. Умоляющие. Трагедии, т.1. М.: Наука, 1991. С. 291.
5. Гизо Франсуа. История цивилизации в Европе / Пер. с франц. – М.: Издательский дом «Территория будущего», 2007.- С.336.
6. Минье Ф. История французской революции. / Пер. с фр. И.М. Дебу и К.И. Дебу; под. ред. и со вступ. ст. Ю.И. Семенова. – М., 2006 – с. 402.
7. Тьерри О. Городские коммуналы Франции в средние века «Либроком» М.: 2011 г. - С.168.
8. Spencer Herbert. Education: Intellectual, Moral and Physical. Adams & Co., Totowa. – USA. 1969. – 283 p.
9. Вормс Р. Organisme et societe. М.: «Либроком». – 272с.
10. Бурдьё П. Формы капитала / пер. с англ. М. С. Добряковой; Бурдьё П. Различение: социальная критика суждения (фрагменты книги) / пер. с фр. О. И. Кирчик // Западная экономическая социология: хрестоматия современной классики. — Москва: РОССПЭН, 2004. — 680 с.
11. Маркс К., Энгельс Ф. Манифест коммунистической партии. М.: Полит. издат, 1980. – С. 36.
12. Ленин В.И. Великий почин. Полное собрание сочинений. М.: Изд. полит. лит.-ры. – 1965-1975г., 5-е изд., т.39, - С13-15
13. Veber M. Economy and Society. -N. Y.: BedminsterPress, 1968. - P. 928.
14. Bendix R., Lipset S. M. eds. Class, Status and Power: Social stratification in comparative perspective. 2nd Ed. New York, Free Press. 1966.
15. Goldthorpe J.H., Lockwood D., Bechhofer F., Piatt J. The Affluent Worker in the Class Structure. Cambridge, Cambridge University Press. 1969.
16. Кларк Дж. Б. Распределение богатства / Дж. Б. Кларк. – М.: Экономика, 1992. – 194с.
17. Сорокин П. А. Социальная мобильность // Человек. Цивилизация. Общество / Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов: Пер. с англ. — М.: Полит.издат, 1992.
18. Дарендорф Р. Гражданская ответственность интеллектуалов: против нового страха перед просвещением // Полис (Политические исследования). — 1997. — № 6.
19. Дж. Бернхем The Managerial Revolution: What is Happening in the World. New York: John Day Co., 1941.
20. Бернштейн Э. Проблемы социализма и задачи социал-демократии. Перевод с нем. – М., 1901.
21. Г. Шмоллер. Ueber einige Grundfragen des Rechts und Volkswirtschaft. Ein offenes Sendsschreiben an H. Pr. Dr. H.v. Treitschke" (2-ое изд. 1875)
22. Е.Райт - «суперечливий клас» Wright, E.O. (2003) Deepening Democracy: Institutional Innovations in Empowered Participatory Governance, London, UK and New York, NY: Verso. – 320 p.
23. Паркин Ф. Марксизм и классовая теория: Буржуазная критика. Электронный ресурс. / Ф. Паркин – Режим доступа: <http://socnet.narod.ru/library/authorsЯlyin/Irest/Parkin.htm#марксизм>
24. Р. Дарндорф Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы. – М., 2002
25. Реннер К. Теория капиталистического хозяйства. Марксизм и проблема социализирования. М. – Л., 1926.
26. Kroner R. Culture and Faith, 1951.

27. Бжезинский З. Большой провал: Рождение и смерть коммунизма в двадцатом веке / Transl. by Larissa Gershtein. — New York : Liberty, 1989.
28. John Kenneth Galbraith The New Industrial State, 1967
29. Посткоммунистический национализм / Бжезинский З. — М. : ИНИОН, 1991.
30. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе. — Москва: Прогресс, 1986. — С. 330—342.

УДК 336.228.32

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ФІСКАЛЬНИХ ІНСТРУМЕНТІВ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Молдован О.О., к.е.н., завідувач сектору грошово-фінансової стратегії відділу економічної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень

Молдован О. О., Проблеми застосування фінансових інструментів стимулювання інноваційної діяльності.

В статті розглянуті проблеми, з якими зіштовхуються країни в процесі запровадження фінансових інструментів стимулювання інноваційної діяльності та здійснення НДДКР. Головна увага сфокусована на труднощах визначення об'єкта стимулювання та вибору оптимальних інструментів. На основі аналізу базових рекомендацій ОЕСР та досвіду їх імплементації проаналізовано підходи щодо вирішення названих проблем. Висвітлено переваги та недоліки бюджетного і податкового механізмів, а також розглянуто практику застосування різних фінансових інструментів стимулювання інноваційної діяльності та здійснення НДДКР, що застосовуються в країнах, які досягли найбільшого прогресу в даному напрямку. Обґрунтовано доцільність запровадження світового досвіду стимулювання інноваційної діяльності та здійснення НДДКР в українську систему державної підтримки господарської діяльності.

Ключові слова: податкові стимули, податкові пільги, фінансові стимули, науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки, інновації, інноваційна діяльність.

Молдован А. А., Проблемы применения фискальных инструментов стимулирования инновационной деятельности.

В статье рассмотрены проблемы, с которыми сталкиваются государства в процессе внедрения фискальных инструментов стимулирования инновационной деятельности и осуществления НИОКР. Главное внимание сфокусировано на трудностях определения объекта стимулирования и выбора оптимального набора фискальных инструментов. На основе анализа базовых рекомендаций ОЭСР и опыта их имплементации проанализированы подходы к решению названных проблем. Установлены преимущества и недостатки бюджетного и налогового механизмов, а также рассмотрена практика применения различных фискальных инструментов стимулирования инновационной деятельности и осуществления НИОКР, которые применяются в странах, достигших наибольшего прогресса в данном направлении. Обоснована целесообразность внедрения мирового опыта стимулирования инновационной деятельности и осуществления НИОКР в украинскую систему государственной поддержки хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: налоговые стимулы, налоговые льготы, фискальные стимулы, научно-исследовательские и опытно-конструкторские разработки, инновации, инновационная деятельность.

Moldovan O. The key problems of the implementation of fiscal instruments to stimulate innovation activity

The article is dedicated to the analysis of problems faced by the country during implementation of fiscal instruments for stimulating innovation activity and research and development projects. The difficulties of determining the object of supporting and selection optimal fiscal instruments is in the center of this researching. The approaches to solve these problems are analyzed on the base of the analysis of the basic recommendations of the OECD and the experience of their implementation. The advantages and disadvantages of budget and tax mechanisms are also considered in this article as well as different fiscal instruments to stimulate innovation and R&D using in the countries that have achieved the greatest progress in this direction. The necessity of introducing the international experience for stimulating innovation activity and R&D projects in the Ukrainian system of state support is described in this work.

Key words: tax incentives, tax credits, tax allowance, fiscal incentives, R&D, innovation.

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність є локомотивом розвитку сучасної економіки як розвинених країн, так і держав, які намагаються їх наздогнати. Інноваційний шлях розвитку за своєю суттю - це процес постійного технологічного та технічного оновлення виробництва, впровадження більш ефективних бізнес-рішень, виведення на ринок нових більш досконалих товарів та послуг. На макrorівні це забезпечує підвищення конкурентоспроможності економіки, насичення внутрішнього ринку якісною продукцією власного виробництва, зростання кількості висококваліфікованих робочих місць, зростання доходів населення та посилення фінансової потужності уряду завдяки збільшенню його доходів.

З огляду на те, що висока інноваційна активність формує комплекс позитивних тенденцій в економіці, вона є бажаним станом, до якого прагнуть уряди, що проводять розумну економічну політику. Разом з тим, інноваційна діяльність, особливо приватного сектору, не завжди автоматично активізується під дією сприятливих економічних чинників. Обумовлено це тим, що інвестування в інновації пов'язане з додатковими ризиками в порівнянні з вкладенням коштів у вже налагоджені виробництва, тому, окрім очікуваної норми прибутку, важливим фактором для підприємства у процесі прийняття рішення щодо локалізації інвестицій в подібні проекти є обсяг державної допомоги. Вона дозволяє зменшити витрати підприємства на інновації, зменшуючи можливі збитки у випадку невдалої реалізації проекту, що зменшує інвестиційні ризики.

Таким чином, розвиток інноваційно-інвестиційної моделі економіки неможливий без застосування державою комплексу інструментів стимулювання інноваційної діяльності, насамперед фінансового характеру. Усвідомлюючи цей факт, все більше держав впроваджує систему фінансових інструментів підтримки інноваційної діяльності. Проте країни, які не мають успішного досвіду в даному питанні, зокрема і Україна, зіштовхуються з низкою проблем і питань, без вирішення яких існує загроза того, що вони не будуть ефективними. В даному контексті вкрай важливим завданням є аналіз того, як вирішуються подібні проблеми в країнах, які досягли значного прогресу в завданні стимулювання інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам фінансового стимулювання інноваційної діяльності приділяють значну увагу такі вітчизняні вчені, як В. Гесць, З. Варналії, С. Захарін, А. Крисоватий, І. Луніна, І. Лютий, В. Семиноженко, А. Соколовська, З. Шмігельська та ін. Вони здійснили значний внесок в дослідження світового досвіду, на основі чого розробили шляхи впровадження інструментів фінансового стимулювання інноваційної діяльності в Україні. Більшість з них вважають, що система податкових пільг і стимулів для НДДКР в Україні потребує суттєвого вдосконалення, а тому пошук потенційно ефективних фінансових інструментів у цій сфері залишається важливим завданням як на науковому, так і на політико-прикладному рівнях.

Виділення невирішеної проблеми. В той же час система фінансової підтримки розвитку інноваційної діяльності знаходиться в процесі постійного вдосконалення, що актуалізує необхідність ревізії отриманих знань і постійного моніторингу нових підходів щодо вирішення актуальних проблем в даній сфері.

В даному контексті **метою наукової статті** є інвентаризація та систематизація головних сучасних проблем, що виникають в